

Τρία χρόνια μετά τὸ ΝΙΚΟΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ τουλάχιστο συνήθισα νὰ χωρίζω τοὺς λογοτέχνες σὲ δυὸ ομάδες. Σὲ κείνους πού ζητιώνομεν ἂν δὲ τοὺς διαβάσωμε καὶ στοὺς ἄλλους πού δὲ χάνομε τίποτε ἂν τοὺς ἀγνοοῦμε. Γιατὶ αὐτῶν τῶν τελευταίων, ἡ παραγωγή πιθανὸν ν' ἀποτελῆ μιὰν εὐχάριστη ἀπασχόληση ἢ βιοποριστικὸν ἐπάγγελμα, ἀλλὰ φέρει ὑποτίμησιν τῆς κύριας ἀποστολῆς τοῦ λογοτέχνη. Κι' ἂς μοῦ ἐπιτραπῆ μιὰ μικρὴ παρένθεση στὴν ἀνάληψη τοῦ ἔργου τοῦ Ν. Ν. σὰ δικαιολογία τῆς παραξενιάς μου. Ἐχω ὑπ' ὄψιν μου πῶς πλειστοὶ ἀπὸ τοὺς λογοτέχνες τοῦ 19ου αἰῶνα στὴν Ἑλλάδα, ἄλλοι μὲ τὸ θάμπωμά τους γιὰ τὴν κατακτῆσιν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος, ἄλλοι μὲ τὴ γλωσσοπλαστικὴν τους μανίαν, τὴ γεννημένη ἀπὸ τὴν προσπάθειαν νὰ ξεχωρίσων κ' ἀναδεικτοῦν, ἐμπόδιον τὴ σωτὴν πνευματικὴν πορείαν τοῦ ἔθνους. Ὑστερα στὸν 20ὸν αἰῶνα σάλεψαν οἱ βάσεις στὴς συνειδήσεις τῶν Δυτικῶν. Παρουσιάσθη τὸ φαινόμενον τῆς θυσίας τοῦ πνεύματος κάτω ἀπὸ τὸν ὀδοστρωτήρα τῶν εἰκόνων. Σὰν ὁ ἄνθρωπος ἐνοιῶσε τὴ δοκιμασίαν στὴ συνειδήσιν του, ἀκούσθησαν τὰ διάφορα συνθήματα τῶν κλεισμάτων ἢ ἀρνιῶν, τὰ αἰσθητικὰ κηρύγματα, πού δημιουργοῦσαν νεφελώματα στὸν οὐρανὸ τῆς τέχνης. Σκόπο τῆς ἔταξαν μόνο τὴν αἰσθησιακὴν παρακλῆν, τὴν ἀνώμαλην συχνὰ καὶ βάση τῆς τῆς εἰκόνα. Ἀδιάφορο ἂν τὸ ἀνακείμενον στὸν καθέναν εἶναι διαφορετικὸ καὶ διαφορετικὴ ἡ γραμμὴ. Ἡ παραγωγή εἶναι καθαρὰ εἰκονοπλαστικὴ, ἀπαράδεκτη γιὰ μᾶς τοὺς Ἕλληνας, γιατί εἶναι παραπλανητικὴ. Φυσικὸς ἕνας καλλιτέχνης μπορεῖ νὰ σταθῆ στὴ γλῶσσα ἢ στὴν εἰκόνα, ἀλλὰ γιὰ νὰ ξεκινήσῃ στὴν ἀναζήτησιν στοιχείων πνευματικῶν, πού νὰ τὰ ὑποτάξῃ στὴ συγκρότησιν πεζῶν ἢ ποιημάτων. Ὅταν δίνεται προβάδισμα στὴν εἰκόνα ἢ λογοτεχνία ζημιώνει γιατί προδίδει τὸν προορισμὸ τῆς. Σὰν ἡ πλάνη γίνῃ κατάστασι τότε ἡ τέχνη θάβη ἀχρηστικὴ μιὰ κ' ἡ ἀποδοχὴ κ' ἡ ἐπίδρασίς τῆς θάβη περιωρισμένη ἢ τίποτε. Θὰ τραβήξῃ μιὰ διαχωριστικὴ γραμμὴ ἀνάμεσά τῆς καὶ ἀνάμεσα στὴ ζωὴ καὶ τὸν κόσμον. Αὐτὸ ὅμως δὲν τῶκαμε ὁ Ν.Ν., πού στίς καλλιτεχνικὰς του ἀνάγκας καὶ τὴς ἀσχεδίστατες ἐξομολογήσεις του, ἔμεινε ἕνας ψυχραῖμος παρατηρητὴς τῆς ζωῆς τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς μὲ τὴ δύναμιν καὶ τὴν ὀδύνην αὐτοῦ. Μ' ὅλην τὴν ἰδιοτυπίαν τῆς ἐμφάνισις, πού παρουσιάζουν καὶ τὰ διηγήματα καὶ τὰ ποιήματα καὶ πρὸ παντὸς οἱ ρυθμικὰς πρόζες του καὶ κείνο τὸ «Βιβλίον τοῦ μοναχοῦ», γίνεται τὸ περιεχόμενον ὄλων αἰτίων γοργῶν δηματισμῶν πρὸς προσέγγισιν τῆς πραγματικότητος. Σ' αὐτὴ τὴν κρίσιν ἐποχῆς τῆς ἀναταραχῆς εἶναι ὠφέλιμο κ' ἐπιτακτικὸν ν' ἀναζητήσωμε τὰ πλήρη ἔργα, πού θὰ μᾶς δώσουν τὴ δύναμιν νὰ ὑψωθοῦμε ἀπὸ τὸ γονάτισμα τῆς ἰκεσίας ἢ τὴν ἄγονην συγκατάνευσιν σὲ μιὰ γόνιμην ἐποπτεία ἀνθρώπου καὶ ζωῆς. Νὰ τοποθετήσωμεν αὐτὴ τὴ δύναμιν ὅπου πρέπει στὴς περιστάσεις μᾶς καὶ νὰ δοθῆσῃ νὰ γίνῃ αἰσθητὴ γιὰ ν' ἀποβῆ εὐεργητικὴ. Γι' αὐτὸ ὁ Ν.Ν. πρέπει νὰ διαβάξεται. Πλούσια ἢ παραγωγή του. Ἀπὸ τὴς ζωγραφίαις του βρίσκονται πολλὰς σὲ ξένα μουσεῖα καὶ

σὲ ἰδιωτικὰς συλλογὰς, ἀπὸ τὴς ἀγιογραφίαις του πολλὰς σὲ ναοὺς καὶ μοναστήρια τῆς Κύπρου, Αἰγύπτου, Σινᾶ κλπ. Τὸ πρῶτον λογοτεχνικὸν του ἔργο, ἕνα παραμυθόδραμα «Τὸ γαλάζιον λουλουδίον» παίχθηκε στὰ παλιὰ τὰ χρόνια ἀπὸ τὸν Βεῆν καὶ Νέζερ. Ἄλλα δικά του ἔργα εἶναι «τὰ Διηγήματα» σὲ τρεῖς σειρὰς, «τὸ Στραβόξυλον», «ὁ Σκέλεθρας», «Πέρα ἀπὸ τὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸν», «τὰ Τρία Καφριά», «τὰ πεζοτράγουδα», «Ἀνθρώπινες κ' Ἀνθίνες Ζωές», «Ὁ Χρυσὸς μῦθος» καὶ τὸ «Βιβλίον τοῦ Μοναχοῦ» καὶ τόσα ἄλλα ἀνέκδοτα τυπωμένα σ' ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ. Σ' ὅλα του τὰ ἔργα, τὸ πνεῦμα μένει στὸ κέντρον, στὴ βάση στέκει ἡ παρατήρησις, πού παρακολουθεῖ τὰ ἐπεισόδια τῆς ζωῆς καὶ τὴς καταστάσεις τῆς ψυχῆς μὲ τὸν ἐναλλασσόμενον ρόλον κάθε μιᾶς στὸ «δυνατὸν» ἢ «ἀδυνατὸν» μὰ ἀνεύθυνον ἀνάλογον μὲ τὸ ρόλον τῆς φύσεως καὶ τοῦ περιβάλλοντος. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ ἔργο του ἔχει τὴ σφραγίδα τῆς γνήσιας καταγωγῆς. Τὸ «καίρει στὸν ἄνθρωπον» μ' ὅλην τὴν ἀπλότητα τῆς γλώσσας, τὴν τέλειαν ἀφύγη καὶ φιλοσοφημένην παραδοχὴν του δὲν ἔχει τίποτε ἀπὸ τὴν ἀπάθειαν ἢ ἀντικειμενικότητα τῶν παρανοσοικῶν. Ὑπάρχει ἐδῶ ὁ συγκρατημένος πόνος κ' ἡ ἀναγνώρισις στὸ ἀδυσώπητον τοῦ προορισμοῦ. Τὸ «εὐγε» στὸν κάθε ἀγωνιστὴν σὲ στενὰ ἡλαίαια.

«Ἔτσι σὲ ἤθελα Ἀδάμ. Τέτοια σὲ ἤθελα Εὐᾶ! Τιμὴ σας!.. Τιμὴ σας, γιατί: Πρὶν ὁ «Χρόνος» γεράσει κ' ὁ «Τόπος» πλατύνει, γυμνοὶ καὶ χωρὶς ὄπλα, τὴ στενὴ κ' εὐκόλῃ τόσο, Παράδεισο, παρατήσατε γιὰ νὰ ριχθῆτε στὴ Ζωὴ τὴν Πλατεῖαν καὶ τὴ Δύσκολην... Τὴ ζωὴ τῆς Ἐλευθέρης Δράσης».

Ἡ θέσις κ' ὁ ρόλος τῆς Γυναίκας τέλειαν σχεδιαζοῦνται στὸ «Τραγοῦδι τῆς Εὐας».

«Ὡ!.. σύντροφε ξύπνα...»

Ξύπνα!.. Τὸ φορτίον τοῦ Κόσμου, μᾶς εἶναι μοιρασμένο... Ἐγὼ τὸ σηκώνω,— πολλὴ ὥρα, βυζαίνει με ὁ Ἄβελ,— καὶ σὺ ἀκόμα κοιμάσαι!

Ἡ μεγάλη ἀλήθεια πῶς στίς ζωντανὰς προσωπικότητες ἡ δράσις εἶναι κείνη πού ἀξιοποιεῖ τὸ πνεῦμα καὶ μεταβάλλει καθὲ παθητικὴν κατάστασιν σὲ ἀγῶνα, θρίσκειται κλεισμένη στὸ «ἡ γυναῖκα τοῦ Ἰὼβ κ' οἱ φίλοι του»

«Ἐσυμβούλεψε τὴν ἐπανάστασιν κ' ἀπομακρῆθη».

Ἐσφιγγε τοὺς γρόνθους τῆς, ἔσφιγγε τὰ δόντια τῆς... τρεμοκυπούσανε τὰ τραγὰ τῆς μύτης τῆς, ἀγανακτισμένη μὲ τὴν παθητικὴν ὑπομονὴν τοῦ συζύγου τῆς, καὶ συλλογιζόταν.

—Ναί!... Ἄν δὲν εἶν' ἄλλο, ἂς σηκωθῆ, τουλάχιστον, στὴν κοπριά του, δείχνοντας τ' ἀνάστημά του καὶ κρατώντας ψηλὰ τὰ χέρια, ἂς ἀνοίγοι κλείσει τὴς παλάμες ξεφτιζόντας τὸν ἀέρα... κ' ἡ βλαστήμια... νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ στόμα,— τὸ στόμα του, σὰν σφεντόνα, νὰ ρίξει τὴ βλαστήμια — κ' ἂς πάη νὰ κρούσει τὴν πόρταν τοῦ Κυρίου.

ΝΑΤΑΛΙΑΣ ΓΙΑΝΝΗ ΡΩΣΣΙΔΗ

Μιὰ ἄλλη μεγάλη ἀλήθεια, πῶς γιὰ τοὺς εὐτυχεῖς ὁ δυστυχὴς μόνον σὰ θέαμα μπορεῖ νὰ χροσιμεύσῃ, θρίσκειται στὰ λόγια, πού οἱ φίλοι τοῦ Ἰὼβ λέν στὴ γυναῖκα του.

—Εἴμαστε βασιλιάδες, ὑποτακτικοὶ τοῦ Κυρίου,— κ' ἤρθαμε νὰ παρασταθοῦμε στὴ θαυμασίαν ἀγωνίαν τοῦ ἐξαιρετικοῦ ἀνθρώπου, τί πολλὰ ἔχουμε νὰ διδακτοῦμε ἀπ' αὐτήν.

Ἡ συσκόπησις τῆς ἐπιφανείας καὶ τοῦ βυθοῦ, πού θαυμάσια μπορεῖ νὰ γίνῃται κ' ἀπὸ ἐκείνους, πού δὲ θ' ἄπρεπε νὰ γίνῃται, θρίσκειται στὸ:

Στὸ μεγάλο Ναό, μίλησε μ' ἕνα ἱερέα—
ἱερό
ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τῆς λευτίσσης μάνας
του — μὰ δὲ
μπόρεσε νὰ τοῦ μάθει, πῶς «Ἀλήθεια»
δὲν
εἶναι μονάχα ἡ παρδαλὴ — φανταχτε-
ρὴ — ἀλαφριά πού
στέκεται ἀπάνω—ἀπάνω, σὰν λάδι.....

Σ' ἄλλους στίχους καταφαίνεται πόσο ὁ ἐρασιτέχνης τοῦ πόνου διαφέρει ἀπ' ἐκείνον πού θὰ νοιώσῃ προσωπικὰ τὸ θάνατον καὶ πόσες φορὲς ἡ θαρρασιά κ' ὄχι ἡ ἰδέα σπρώχνει στὴ θυσίαν. Σὰ φιλοσοφημένο ἀπόφθεγμα στὸ «Πειρασμός», ὅπου τέλειαν εἰκονίζεται ὁ ἀγῶνας τῆς ψυχῆς μὲ τὴς ζωϊκὰς ἀνάγκας, εἶτε στὸν Κόσμον, εἶτε στὴν Ἐρημὸν θρίσκειται, ἀκουεταί τὸ

—Ναί!... ἡ Ζωὴ, σοῦ ζη-

τάει τὸ Μνήμα σου!... Κατανόησε τὴ
σημασίαν
αὐτῆς τῆς ἀπαίτησις πού τὴ βάζει,
πάντα, τόσο στὴν
ἔρημον, ὅσο καὶ στὸν κόσμον, καὶ θὰ
νοιώσῃς τὸν
στὴ ψυχὴ καὶ στὰ κόκκαλά σου!..

Τὸ διπλὸ «ἐγὼ», πού κλείνουν ἀνεύθυνα οἱ ἄνθρωποι μέσα τους, περικλείεται στὸ «Ὁλεθρος». Ἀπ' ἕνα παραμυθόδραμα, «τὸ Ξανθὸ παλληκάρι», ζεφεύγουν τέτοιαις ἀκτίνες φωτεινῆς, πού θάταν εὐχὴς ἔργο ἂν τὴς προσέχαμε.

Οἱ «Πρῶτοι φουσκῶσανε τὸ λόγο, γιὰ νὰ χωρέσῃ τὴν ὄνειροπόλησιν τους, καὶ τότε δίδανε στοὺς Δεύτερους κ' εἶτα οἱ φωνὲς ὑψώνονταν, κ' ὁ λόγος μεγαλοποιήθηκε, περνοῦσε ἀπὸ στόμα σὲ στόμα κ' ἔφτανε στὸ λαὸν τερατώδικον... Οἱ ἄρχοντες κ' ἂν δὲ τὸ πίστεψαν, θὰ προσπιθοῦνε πῶς τὸ πιστεύουν. Ὁ Λαός. Ὁ! ὅ,τι θέλεις τὸ πιστεύει...» Ἡ εἰκόνα τοῦ Καλόγηρου σὲ τοῦτο τὸ παραμυθόδραμα, πού ἐκμεταλλεῖται τὴν ψυχολογικὴν κατάστασιν τοῦ κόσμου τὴν ὥραν τῆς πάλης τοῦ Παλληκαριοῦ μὲ τὸ θεορίον, εἶναι ἀριστοῦργημα τέχνης. Ἡ δόξα ἀνάκει στὸ θεὸν τοῦ! Εἶδε, λέει,